

Kyllä sielulle kolo jää

■ Putte Wilhelmsson

Vuosi 1859 oli englantilaiselle kirjallisuudelle loisteliäs vuosi. Charles Darwinin *Lajien synnyn* lisäksi ilmestyi Charles Dickensin *Kaksi kaupunkia*, George Eliotin *Adam Bede*, Alfred Tennysonin *Idylls of the King*, Anthony Trollopen *Bertramien suku* ja John Stuart Millin *Vapaudesta*.

Eikä Suomellakaan mene huonosti 150 vuotta myöhemmin, jos mittapuuksi otetaan Finlandia-palkitun Kristina Carlsonin uusi, innostava romaani *Herra Darwinin puutarhuri* (Otava 2009). Kaunokirjallisuus ei ehkä kuulu *Tieteessä tapahtuu* -lehden normaaliin repertuaariin, mutta juhlavuosi tehkööön poikkeuksen. Enkä nyt puhu naturalisti Darwinista, vaikka hän on Carlsonin romaanin poissaoleva keskus, vaan luonnontieteilijä ja kirjailija C. P. Snow'sta.

Toukokuussa tuli kuluneeksi tasan 50 vuotta siitä, kun Snow piti Cambridgen yliopistossa vaikutusvaltaisen luentonsa ”Kaksi kulttuuria”. Luonnontieteet ja humanistit eivät enää keskustele vaan ”irvistivät toisilleen”, Snow murehti, mikä suuresti vaikeutti teknologian menestyksestä soveltamista ja maailmaa vaivaavien ongelmien ratkaisemista.

Huoli oli siis perimmiltään yhteiskunnallinen. Snow'lle ”kirjallisuusintellektuellit” olivat ”luontojaan luddiitteja”, ja siksi kehityksen tiellä. Lisäksi mieliharmina olivat runoilijat, jotka kylä poimivat luonnontieteestä kaikenlaisia uusia ja jännittäviä termejä, mutta käyttivät niitä väärin. Tästä sitten johtui, ettei tieteestä ollut taiteelle mitään todellista hyötyä, Snow päivitteli.

No, ”oikea” ja ”hyödyllinen” ovat kieltämättä hankalia käsitteitä taiteissa, mutta jos kirjailijoiden teknokammosta pitäisi tehdä henkilöle-

kisteri, niin tuskin siinä Carlsonia mainittaisiin. *Herra Darwinin puutarhuri* kertoo toisinaan ennakkoluuloisen mutta yleensä avoimesti keskustelevan ihmisyhteisön lisäksi yksilön kovasta osasta, mutta sen lopuksi sanat ”jännittävä”, ”toiveikas” ja ”sähkö” on sommiteltu sievästi peräkkäisiin lauseisiin.

Tarinan aluksi kertojan ääni kiertää viestikapulana kyläläiseltä toiselle, kun elämän painama puutarhuri jolkottaa pitkin Kentin piirikunnan raittia joskus 1870-luvun lopulla. Eikä edes luontokappaleita unohdeta: ”Harmaa aamu! harmaa päivä! harmaa kylä! harmaat ihmiset!”, naakkuvat kellotapulin naakat. Vaikka siirtymät tajunnanvirrasta toiseen ovat melko saumattomia, valittu kerrontakeino on silti sattuva. Eikö romaanin aihepiiriin nimenomaan kuulu, että luonto on toisiinsa sulautuvien ja vaikuttavien elementtien summa, joten ehkä kyse onkin ekologisen eikä psykologisen romaanin tyyllilajista? Herra Snow olisi jo nyt riemuissaan.

Toiseksi uusi kirja jatkaa luontevasti Carlsonin vuosikymmen sitten ilmestyneen esikoisen pohdintoja ihmisen paikasta kehityksen kullussa. Uskonnollisen auktoriteetin syrjäyttävä valistus, työn ja talouden luonnetta muuttavat keksinnöt sekä tunne ajan kulusta, joka jättää kaiken tutun taakse, olivat esillä jo palkintoromaanissa *Maan ääreen* (1999): ”Aika on tila, johon teot rakentavat huoneet. Minä olen kynnyksellä. Makaan selin omaan elämäni.”

Nyt kertojia on kuitenkin monta ja väittely paikoin vilkasta, sillä kaikilla on jokin mielipide siitä, miten Darwinin evoluutio-oppiin pitäisi suhtautua. Tai mistä ihmiselämän erilaiset muo-

dot ja vastoinkäymiset oikein juontuvat, mikä oikeastaan on sama asia.

Luomistyön tarkoituksenmukaisuus ja ihmisen tarpeet tuntuvat toisinaan olevan ristiriidassa, kuten puutarhurin kohtalo osoittaa. Hän on menettänyt vaimonsa ja lapsetkin ovat vaivaisia. Usein puhe silti nousee koetuista kärsimyksistä teoreettisemmalle tasolle, historian opetuksia ja jumaluusoppia unohtamatta.

”Tulevien vuosikymmenien ja vuosisatojen ihmiset suhtautuvat meidän käsityksiimme ylimielisesti kuin olisimme lapsia jotka harjoittelevat ajattelemista sillä uusien ajatusten ja keksintöjen valossa me näytämme huvittavilta”, ennustaa pelkkään kaunokirjallisuuden ikävystynyt porvarisrouva. Lisää riemunaihetta Snow’lle!

Ravintolassa kokoontuva herraseura puolestaan arvelee, että viisas ja armollinen Jumala katosi tästä maailmasta jo uskonsotien mukana, ennen kuin tiede ehti edes puuttua Hänen tarpeellisuuteensa. Lisäksi herrojen moderni maalaisuus taitaa olla lajiltaan enemmän ekonomistista kuin naturalistista: ”Rukoilkaa pois, mutta ei Jumala konjunktuiureihin puutu. Maailman mitassa uskonasiat ovat kirkolle ja kauppiaille neuvottelukysymys, josta on päästy tuottoisaan sopuun.” Samalla myös myönnetään, ettei Darwinkaan kykene sysäämään hengen taantumusta kokonaan syrjään: ”Mihin sielu muka mahtuu, jos pää on tietoa täynnä?”... ”Tietämättömyyttä

riittää sen verran, että kyllä sielulle kolo jää.”

Kotimaassa Carlsonin kirjallista vertaisryhmää ovat Fredrik Lång ja Hannu Raittila. Kolmikosta kukin on omalla tavallaan tyylytellyt historian suuria linjoja, joissa aatevirtausten ja ratkaisutaisteluiden sijaan olennaista on tiede, talous ja teknologia. Todellisuudessa, jonka näkymättömän henkimaailman muodostavat vaikkapa vaihtoarvo tai sähkö, yksilö tietysti pysyy itseään suurempien voimien armoilla. Positiivisin mielikuva syntyy kuitenkin niistä ihmisistä, jotka elämisen pakkoa toteuttaessaan eivät tyydy kohtaloonsa vaan parantavat olosuhteitaan.

Romaanin lopuksi Carlson jättää lukijalle pohdittavaksi puutarhurin raman pojan, joka sai kaupungista jalkaansa ortopediset kengät ja juoksee ensi kertaa mäkeä alas, sekä työnsä ääreen kumartuneen isän, joka istuttaa sähköistetylle kasvimaalle elämän iloja ja välttämättömyyksiä – ohraa ja mansikkaa.

Ratkaisu on konkreettisempi ja koskettavampikin kuin Snow’n. Tämä maalaili luentonsa lopuksi jotain luonnontieteistä ”koko henkisen kokemuksemme omaksumisena”, mitä sitten taiteissakin ”käytettäisiin yhtä luonnollisesti kuin kaikkea muutakin”. Kuulostaa tyyppilliseltä humanistin haihattelulta.

Kirjoittaja on toimittaja ja tietokirjailija.